

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๐

ความละเอียดแหลมคมของกิเลส

การไปศึกษาหรืออบรมกับครูบาอาจารย์นี้เราก็เคยเห็นมาแล้ว มันก็ไม่ใช่เป็นหน้าเป็นหลังอะไร อย่างไปศึกษาอบรมกับพ่อแม่ครูบาอาจารย์มันนั้น นั่นก็มากต่อมาก เราที่คอยดูแลอยู่จากหลังก็หนักจนอกจะแตก เพราะมันคอยแต่จะแหวกแนวกันอยู่เรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไปหาอยู่กับท่านนั้นแหละ ถึงกับได้พูดว่า นี่เวลามาอยู่กับท่านเวลานี้กำลังซ่อนเล็บนะ ออกจากนี้ไปแล้วจะกางเล็บให้เต็มภูมิเต็มเพลงนั้นแหละ โห มันก็เป็นจริง ๆ นี่ใครมีลวดลายยังงี้ก็แสดงลวดลายของตัวเองออกไป เหมือนกับว่าไม่ได้เคยพบเคยเห็น ปฏิบัติเครื่องดำเนินของท่านที่พาดำเนินมาบ้างเลย นี่ชี้ที่ทำให้อดทนระอาใจต่อการรับหม้อรับเพื่อนไว้อบรมสั่งสอน คือมันไม่ได้เป็นไปตามที่สั่งสอนนั้นนะ

ไปก็สักแต่ว่าไป ดีไม่ดีไปเอาชื่อเอานามไปอย่างนั้น เอาครูบาอาจารย์ไปขายกินอย่างว่าลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ๆ นี่ก็เห็นดั่งกันอยู่ที่นี่ ด้านการปฏิบัติไม่เห็นเป็นท่าอะไร มีแต่คุณมีแต่ไม้เห็นตำตาอยู่นั้น เราเห็นอยู่นั้นนะไม่ใช่ไม่เห็น ไปไหนก็อยากอวดว่าเป็นลูกศิษย์ท่านอาจารย์มั่น และเป็นลูกศิษย์ชั้นเยี่ยมชั้นในเสียด้วยนะ คุณไม้่นะ บทเวลาปฏิบัติเหมือนชี้เขานั้น มันไม่ได้สนใจการปฏิบัติ มีแต่ไม้้อยู่อย่างนั้น เห็นแล้วนี่นะชอบไม้ชอบคุณ อยากให้เขานับถือลือหน้าว่าตัวนี้เก่งกล้าสามารถ ได้อบรมศึกษามาจากครูบาอาจารย์องค์ปรากฏชื่อลือนาม ไม่ทราบว่าคุณไม้ไปถึงไหน ๕ ทวีปคุณไม้ได้ แต่การปฏิบัติเหมือนคนจะตายนั้น นี่ชี้มันนำทุเรศนะ

ครูบาอาจารย์ท่านพาดำเนินยังงี้ปฏิบัติยังงี้ ถ้าตั้งใจไปศึกษาแล้วมันก็เห็นก็รู้อยู่นี้ ไม่ใช่ไม่เห็น จำนวนมากต่อมากที่ไปศึกษาอบรมกับพ่อแม่ครูบาอาจารย์นี้ มีสักกี่รูปล่ะ นี่ชี้ อย่างเข้ามาอบรมในนี้ก็เหมือนกันนั้นแหละ ก็เคยเห็นมาแล้วนี่จะผิดไปไหน เพราะการปฏิบัติทางด้านจิตตภาวนาถือว่าเป็นของยากละเอียด จึงได้เถลไถลหาเกาะในที่ไม้ค้นไปอย่างนั้น มันมักจะเป็นอย่างนั้นนะ

การภาวนาการฆ่าการสังหารกิเลสเป็นเรื่องที่ยาก ยากมาก ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว ได้เคยต่อสู้กับมันมาแล้ว บางครั้งเหมือนกับว่าชีวิตจิตใจจะไม่เหลือครองร่างอยู่เลย เหมือนจะตายไปในเวลานั้น ก็เป็นมาแล้วนี่ นี่ก็เพราะการต่อสู้กับกิเลส เนื่องจากกิเลสเป็นสิ่งที่เหนียวแน่นฉลาดแหลมคมมากที่สุดทีเดียว ไม่เช่นนั้นมันไม่สามารถที่จะครอบโลกธาตุให้อยู่ในเงื้อมมือได้ สัตว์โลกในสามแดนโลกธาตุนี้รายไหนที่ได้พ้นอำนาจของกิเลส อยู่เหนือกิเลสได้มีไหม นอกจากพระอรหันต์เท่านั้น มีจำนวนมากขนาดไหนเรา

คูชิ สัตว์ในแดนโลกธาตุนี้ที่อยู่ใต้อำนาจของกิเลส โดยที่ไม่รู้สึกตัวเลยว่ากิเลสนั้นบีบบังคับ หรือเป็นเจ้าของอำนาจปกครองอยู่ทุกดวงวิญญาณ

แหลมไหมกิเลส ฟังซิ ทั้ง ๆ ที่มันบีบบังคับอยู่ในหัวใจตลอดเวลาเราก็ไม่รู้ว่ามันเป็นภัย ไม่รู้ว่ามันเป็นกิเลส อุบายที่ออกมาในแง่ใดมุมใดของจิตแต่ละดวงแต่ละขณะที่คิดที่ปรุงออกมา มีแต่เรื่องของมันทั้งนั้น นั่นฟังซิ แล้วเราก็ไม่รู้ด้วยว่าเป็นเรื่องของมัน เป็นเรื่องของข้าศึกเบียดเบียนหรือบังคับเรา พอที่จะมีแก้ไขต่อสู้แก้ไขกับมัน นี่ถึงขนาดนั้นเรายังไม่รู้จะว่าไง ยังหัวเราะยังขบขำทำเพลงอยู่ เหมือนกับอยู่ในเรือจังก์ไม่รู้ว่าจะติดคุกติดตะราง นี่ซิเวลาจะแก้มันให้ได้เห็นภัยตามทางของปราชญ์ท่านเห็นมาแล้ว ละมาแล้ว ผ่านพ้นมาแล้วนั้น จึงเห็นไม่ได้ ละไม่ได้ ผ่านพ้นไม่ได้ เห็นแต่กระหึ่มยั้มย่องกับมันอยู่ตลอดเวลา มันนั้นละสร้างความหวังให้ให้หวัง แต่หวังลมหวังแล้งเราก็ไม่รู้ที่เราหวังลมหวังแล้ง เพราะความหลอกลวงของมัน

ที่นี้เรามาปฏิบัติทั้ง ๆ ที่มีธรรมมีธรรมมีครูมีอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนอยู่ ว่ากิเลสกับธรรม ๆ บอกอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นข้าศึกกัน เป็นข้าศึกเรา เราก็ยังมองไม่เห็นมันจะว่าไง พอจะฝึกหัดตัดแปลงตนเพื่อต่อสู้กับมันให้ได้ชัยชนะไปโดยลำดับลำดับ ก็ถือเป็นความลำบากรำคาญอันเป็นเพลงของมันกล่อมไปเสีย และเกลไถลออกนอกกลุ่มนอกทางตามมันที่จุดลากไปอีกแล้ว คิดดูในแง่ใดมุมใดมันไม่มีแง่ที่เราจะเข้าใจ แ่งที่จะเห็นโทษของมัน มีแต่แง่ที่ถูกกล่อมไปเสียทั้งนั้น แล้วจะมีแก้ไขประกอบความพากเพียรอย่างไร

นี้แหละนักปฏิบัติเราได้ยินได้ฟังจากครูบาอาจารย์อยู่ต่อหน้าต่อตา แต่ความอุตสาหะพยายามที่จะปฏิบัติ ด้วยความเห็นโทษตามที่ท่านสอนไว้นั้นมันไม่มี พอที่จะตะเกียกตะกายไปตามอรรถตามธรรมก็ถูกกล่อมไปเสีย หว่ายากว่าลำบาก แล้วก็เกลไถลออกนอกกลุ่มนอกทางไปเสีย เฉพาะอย่างยิ่งด้านวัตถุนี้แหละออกได้ง่ายที่สุด โดยเห็นว่าสะดวกสบาย ยิ่งก่อสร้างนั้นสร้างนี้ด้วยแล้ว เอาละติดต่อกับผู้คนญาติโยมรบกวนนั้นนี่ กลายเป็นพระกวนบ้านกวนเมืองไปนั้นง่าย เพราะเป็นเรื่องของกิเลสไม่ใช่เรื่องของธรรม

เรื่องของธรรมแล้วต้องฝืนกิเลสอยู่ตลอดเวลา ที่นี้มันก็ไม่อยากฝืนซิ เพราะกิเลสก็กล่อมอยู่ให้ฝืนธรรม และการฝืนธรรมมันก็ไม่ฝืนยาก เพราะอำนาจแห่งความเชื่อมั่นในกิเลส หนักเบาขนาดไหนก็เห็นว่าเป็นของดีของดีไปเสีย ไม่รู้ว่าจะกิเลสหลอกลวงให้ฝืนธรรม ให้เหยียบย่ำทำลายธรรม ทั้ง ๆ ที่เรามาหวังจะฆ่ากิเลส ส่งเสริมธรรม มันกลับตรงกันข้ามไปเสียอย่างนั้น พิจารณาดูซิท่านทั้งหลาย ที่กล่าวมาแล้วนี้

กล่าวมาจากความมีความเป็น ตำรับตำราที่เคยได้ยินได้ฟังมาบ้าง ครูบาอาจารย์ที่เคยได้ยินได้ฟังมาพอสมควร

สรุปแล้วการได้พบได้เห็นการได้ต่อสู้กับมันนี้แหละ เป็นสิ่งที่ได้นำมาพูดได้นำมาเล่าให้หมู่เพื่อนฟัง เพราะหนักมากจริง ๆ การต่อสู้กับกิเลสนี้หนักมาก ตั้งแต่ชั้นลัมลูกคฤกคณาน มีแต่ต่อสู้กับกิเลส ให้มันเหยียบย่ำทำลายได้รับความทุกข์ความลำบากก็ไปโยนให้ธรรมเสียหาย ไม่ได้โยนให้กิเลสว่ามันฝามันฝืน มันมีกำลังมากมันเหยียบย่ำทำลาย มันขัดมันขวางเราไม่ให้ก้าวดำเนินตามธรรมได้ อย่างนี้เราก็ไม่มีเวลาที่จะคิดได้ เลยโยนโทษโยนกรรมทั้งหลายไปให้ธรรมเสีย ซึ่งธรรมนั้นไม่มีโทษมีกรรมแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่เหมือนกับกิเลสตัวเป็นโทษเป็นกรรมแก่สัตว์โลกนี้เลย ก็ยังจำยอมมันให้เป็นไปอย่างนั้น พวกเราโง่โง่พิจารณาซิ

คำพูดนี้จะจริงหรือไม่จริงให้ท่านทั้งหลายจำเอาไว้ แล้วไปประพฤติปฏิบัติตนต่อสู้กับกิเลสดังที่กล่าวมานี้ลองดูซิ เมื่อธรรมได้สว่างกระจ่างแจ้งขึ้นมาโดยลำดับลำดับแล้ว จะพอมองเห็นโทษเห็นภัยของกิเลสที่แสดงอยู่ตลอดเวลาบนหัวใจของเรา แล้วก็จะได้ต่อสู้กัน นี่เคยต่อสู้มาแล้วจึงกล้าพูดให้หมู่เพื่อนฟัง ว่าแหลมคมไม่มีอะไรเกินกิเลส การประพฤติปฏิบัติหรือการแก้ไขการถอดถอนยาก ไม่มีอะไรเกินกิเลส มีแต่เรื่องฝืนธรรม ๆ ทั้งนี้ และเราก็ไม่รู้ว่ากิเลสฝืนธรรม เราก็ไปเข้าข้างกิเลสเสีย กลายเป็นเรื่องของเราฝืนธรรม เหยียบย่ำทำลายธรรมไปกับกิเลส เป็นพวกเป็นเพื่อนอันเดียวกันกับกิเลส หรือเป็นสมุนของกิเลสไปเสีย โดยที่เราก็ไม่มีเจตนา ไม่รู้ แต่มันก็เป็นไปตามหลักธรรมชาติของอำนาจแห่งกิเลสมันครอบงำ มันจุดลากไปให้เป็นอย่างนั้น แน่ะ

นี่จึงทำให้ท้อใจเหมือนกัน บางกาลบางเวลาท้อใจนะ เกี่ยวกับหมู่กับเพื่อนประพฤติปฏิบัติเถลไถลออกนอกกลุ่มออกไป เพราะอะไร ก็เพราะสิ่งที่จุดลากจุดลากอยู่ตลอดเวลา ทุกอาการของจิตที่แสดงออกมาออกมาจากความผลักดันของกิเลส ออกมาจากพลังของกิเลส ให้แสดงออกมาเป็นกิริยาแต่ละอาการ ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นข้าศึกแห่งธรรม เหยียบย่ำทำลายธรรมทั้งนั้น แต่เราก็ไม่มีทางทราบได้ เพราะยังไม่ใช้ฐานะของจิตที่มีมัดมัวอยู่ด้วยอำนาจของกิเลสครอบงำจะทราบเรื่องของมันได้นี่ซิ นี่เวลา มันมีดมันมีดอย่างนั้นแหละ มีแต่กิเลสออกทำงานทุกอาการ แม้ในทางจงกรม ในสถานที่นั่งภาวนา ขณะนั่งภาวนา ขณะเดินจงกรม ก็ไม่พ้นที่มันจะไม่เข้าไปทำงานอยู่ในวงแห่งความเพียรของเรานั้น ๆ ใครก็ใครเถอะเป็นอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้นแหละ

การฟังอุบายจากครูจากอาจารย์ ก็เพื่อจะส่งเสริมเพิ่มเติมสติปัญญาศรัทธา ความเพียร ตลอดความอุตสาหะพยายามให้มีกำลังแก่กล้าสามารถ แล้วต่อสู้กับกิเลสให้

ได้ชัยชนะไปโดยลำดับลำดับ ก็เป็นไปไม่ได้จะว่ายังไง นี่กล่าวพูดถึงขนาดนั้นแหละว่า ไม่มีอะไรที่จะละเอียดแหลมคมและมีอำนาจมากจากความละเอียดแหลมคมของตน คือของกิเลส ไม่ว่าจิตวิญญาณดวงใดอยู่ใต้อำนาจของมันทั้งนั้นทีเดียว โดยเจ้าตัวก็ไม่รู้ว่าถูกบีบถูกบังคับ ถูกพาให้เกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ให้สร้างบาปสร้างกรรม

ทั้ง ๆ ที่บาปกรรมใคร ๆ ก็รู้ว่าให้ผลเป็นทุกข์ ธรรมท่านก็สอนเอาไว้ จอมปราชญ์คือศาสดาของเรานี้สอนแต่เรื่องเหตุเรื่องผล เรื่องความมีความเป็น ทั้งของกิเลสทั้งของธรรมให้เห็นอย่างชัดเจนเปิดเผย เราก็ยังทราบไม่ได้ นอกจากนั้นก็ยังมีครูมีอาจารย์แนะนำสั่งสอนบอกเหตุบอกผลบอกโทษบอกคุณ ทั้งฝ่ายกิเลสและฝ่ายธรรมอย่างเปิดเผยอีกเช่นเดียวกัน เราก็ไม่มีทางทราบได้อยู่อย่างนี้จะว่ายังไง นั่นเห็นไหม กิเลส ละเอียดไหมดูซิ

คิดดูตั้งแต่เราปฏิบัติเข้าไปถึงขั้นที่จะประหัตประหารกันให้ขาดสะบั้นจากจิตใจ อยู่แล้ว ยังไปหลงเพลงของมันได้ฟังซิ ดังที่เคยกล่าวไว้เสมอว่า อวิชชาปจฺจยา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทั้งหลายเหล่านี้ซึ่งเป็นของหยาบ ก็ว่าฆ่าไป ๆ ความรัก ความชังฆ่ากันไป ๆ ด้วยความแน่ใจว่าเป็นกิเลส ๆ บทตัวของกษัตริย์จริง ๆ มองไม่เห็นเลย ยังไปถูกมันกล่อมจนได้ ละเอียดไหมฟังซิ ยังถึงขั้นมันปักขวากปักหนามอย่างละเอียดลออไว้ให้เราเหยียบจนได้

ดังที่ท่านสอนแสดงไว้ว่าอุปกิเลส ๑๖ จะเป็นอะไรไปถ้าไม่ใช่ลวดลายของอวิชชา อันเดียนี่เท่านั้น มันส่งผ่าเผย มันผ่องใส มันองอาจกล้าหาญ มันอัศจรรย์ นำอัศจรรย์ทุกอย่าง นี่มีแต่เครื่องหลอก ลวดลายของอวิชชาทั้งนั้น สติปัญญาฆ่ากิเลสซึ่งเป็นส่วนหยาบ บริษัทบริวารของมันฆ่าเข้ามาโดยลำดับลำดับไม่มีอะไรเหลือ ถึงขั้นกษัตริย์มันแล้วยังไปหลงให้มันกล่อมจนได้นั้นซิ นี่ละมันนำทุเรศจริง ๆ นะ แล้วสิ่งที่จะทำให้เราพูดได้อย่างชัดเจนประจักษ์ออกมาจากใจนี่ก็คืออวิชชา ละเอียดขนาดนั้นนะ มันน้อยหน้าเมื่อไรฟังซิ ที่นี้เราจะมาพูดอะไรถึงเรื่องหยาบ ๆ เหล่านี้ ซึ่งปัญญาของเรา ก็ไม่มีพอที่จะรู้เรื่องราวของมันจะแก้จะไขได้ นี่ซิถึงว่ามันละเอียดมาก มีอำนาจมากจากความละเอียดแหลมคมของมัน

การปกครองจิตวิญญาณของสัตว์โลกแต่ละดวง ๆ ต้องปกครองด้วยความฉลาดแหลมคม จนสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นไม่สามารถรู้ได้เลยว่าอะไรครอบหัวใจของตัวอยู่ บีบบังคับหัวใจของตัวอยู่ ให้พาเกิดแก่เจ็บตายในภavn้อยภavnใหญ่ ได้รับความทุกข์ความทรมาน เพราะมันพาให้ทำด้วยความพอใจอยากทำ วิญญาณดวงใดที่จะโผล่หน้าออกมาให้เห็นโทษของมัน มีสติปัญญาแยบออกมาพอเห็นโทษของมันบ้างไม่มีเลย มีแต่ปิดหูปิดตาเหมือนกับหูหนวกตาบอด ปิดทวารทั้งหกไว้หมดเลย ลากไปไหนก็ไป ลากไปที่

ไหนก็ไป ไปได้ทั้งนั้นขึ้นชื่อว่ากิเลสที่แหลมคมกว่าแล้วลากไป ลากไปได้หมด ด้วยความไม่รู้นั่นเอง

ในชั้นหยาบ ๆ นี้ก็ความฟุ้งซ่านวุ่นวายอยู่เวลานี้ มันฟุ้งซ่านอะไร เราก็พอใจคิด ทั้ง ๆ ที่เราไม่อยากจะฟุ้งซ่านรำคาญ ไม่อยากเป็นทุกข์เพราะความคิดความปรุงของตน แต่เราก็ขยันคิดขยันปรุงอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ไม่มีการยับยั้งชั่งตัวว่าการคิดปรุงนี้เป็นภัยต่อตัวเอง พอที่จะเข้าหาความสงบร่มเย็นด้วยอรรถด้วยธรรมเป็นเครื่องมือ อย่างนี้มันก็ทั้งยากยังทำไม่ได้จะว่าไง ถ้าหากพอทำได้หรือทำกันได้ ทำไมเราจะไม่ได้สมาธิคือ ความร่มเย็นของใจ เป็นที่พึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของใจในเบื้องต้นละ จิตเราจะไปรวนเร่ร่อนอยู่ทำไม ที่พักที่อยู่ที่อาศัยอันเป็นความร่มเย็นมีอยู่แท้ ๆ

หลักธรรมท่านก็กล่าวไว้ว่าความร่มเย็นเหล่านี้ ร่มเย็นด้วยหลักธรรม สมาธิธรรม นั้น สติธรรม วิริยธรรม นี้เมื่อมีธรรมเหล่านี้แล้วใจก็สกัดลัดกันกันกระแสะแห่งความฟุ้งซ่านรำคาญ เพราะความคิดไม่หยุดด้วยอำนาจของกิเลสนั้นได้เป็นลำดับลำดับจนถึงขั้นแห่งความสงบใจได้

ใจถ้าเป็นสมาธิลงไปแล้วก็พออยู่พอไป ไม่อดไม่อยาก ไม่ขาดแคลนความสุขนักเหมือนอย่างที่ไม่มียะไรเหลือติดตัวเลย มีแต่ความฟุ้งซ่านวุ่นวายภายในใจอันเป็นไฟเผาตัวอยู่ตลอดเวลา นี้ละให้เราฟังซิ ท่านนักปฏิบัติทั้งหลายฟังซิ อะไรหนูนี่ให้เราคิดอยู่ทุกวันนี้ ให้อ่านวุ่นวายนี้ ธรรมท่านไม่วุ่น กิเลสนั้นต้องวุ่นแน่ ๆ กระดิกตัวออกต้องวุ่นไปเลย ๆ เราก็ยังไม่เห็นโทษ ยังคิดเสียจนเป็นบ้าก็มีจะว่าอะไร คิดมากเกินไปจนเป็นบ้ามีเยอะ ยังไม่เห็นโทษว่ากิเลสพาให้เป็นบ้าอีก นั้นละเอียดไหม

ถ้าพิจารณาถึงเรื่องการต่อสู้กับกิเลส อุบายต่าง ๆ นานาแล้ว โห หมดพุงหมดความสามารถทุกสิ่งทุกอย่าง หมดชีวิตจิตใจที่จะค้นคว้าหรือขุดค้นขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับกิเลส อุบายสติปัญญามีมากเท่าไร ความพากความเพียร ความอดความทนมีเท่าไรทุ่มเข้ามาหมดเพื่อต่อสู้กับกิเลส เฉพาะอย่างยิ่งสติกับปัญญาเป็นสิ่งสำคัญมากจะปล่อยวางไม่ได้ ถ้าไม่ยอมให้กิเลสขี้ข้านจนไม่มีชิ้นเหลือ สติปัญญาเท่านั้นละที่จะต่อต้านกันไว้พอให้ใจได้รับความร่มเย็น นี้ละเป็นอย่างนี้

นี่ไม่ลืมความตะเกียกตะกาย ความลุ่มลุกคลุกคลานมาตั้งแต่ขั้นต้น อยู่ไหนก็ไม่สบาย นั่งก็ไม่สบาย นอนก็ไม่สบาย เหมือนกับสุนัขที่มีแผลอยู่บนศีรษะ หนอนเจาะหนอนไชอยู่ตลอดเวลา หาความสุขความสบายไม่ได้ โดดลงน้ำก็ไม่สบาย ขึ้นบนบกก็ไม่สบาย ไปเที่ยวหลบซ่อนอยู่ที่ไหน ๆ ในอริยาบถของหมา ความกระดิกพลิกแพลงของหมา หาความสบายไม่ได้เลย เพราะแผลอยู่บนศีรษะ ไปไหนแผลมันก็ไปด้วย หนอนก็เจาะก็ไชอยู่บนหัวมันด้วย เอาอะไรมาเป็นความสุข นี้ก็เหมือนกัน กิเลสเป็น

นอนเจาะนอนไข้อยู่บนหัวใจเรา อยู่ในอิริยาบถใดมีแต่ความทุกข์ความเดือดร้อน นี้เวลากิเลสเรื่องอำนาจเป็นอย่างนี้

แต่ยังงี้ก็ตามไม่พ้นวิสัยของเราที่จะเป็นผู้พยายามหวังพึงอรรถพึงธรรม เพราะเรื่องของกิเลสว่าพื้มนักก็ไม่เห็นมีอะไรพอที่จะพึงได้ มีแต่เหยียบย่ำทำลาย เราหวังพึงธรรม อย่างน้อยก็พอให้ใจได้สงบร่มเย็นในทางสมาธิบ้างก็ยังมี นั่นละพอมิที่ปลงที่วางบ้าง ถ้าเป็นเดินทางก็มีร่มไม้ชายคาสองฟากทางพอให้ได้อาศัยบ้าง ไม่ได้ถูกแดดเผาเสียโดยถ่ายเดียว นี่กิเลสมันแผดเผาโดยถ่ายเดียวหาธรรมเป็นร่มเป็นเงาไม่ได้ก็เกินไป มนุษย์เรา ผู้ปฏิบัติธรรมแท้ ๆ

เวลามันลุ่มลुकคुकคานมันร้อน ร้อนอย่างนั้นนะ นี่เคยแล้ว ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัสสัมผัสอะไรไม่ได้ คอยแต่จะเกิดกิเลส คอยแต่จะเป็นพินเป็นไฟเผาเจ้าของทั้งนั้น ถึงขั้นกิเลสเรื่องอำนาจเป็นอย่างนั้น มองดูรูปก็เหมือนเทวดา ดุชิ พังเสียงก็เหมือนเทวดา กลิ่น รส เครื่องสัมผัสทุกอย่าง เหมือนเทวดาไปหมด เหมือนสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ อนิจจัง ทุกขัง อนตตา อสุภะอสุภังกองเต็มมันอยู่เลย มันเหมือนกับอะไร...เป็นคนละโลก ทำให้กระหึ่ม ทำให้อ้อยอิงกับสิ่งนั้นละอยู่ตลอดเวลา

ในเวลาทีกิเลสเรื่องอำนาจ ประตูดคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้เปิดไม่เปิดมันก็แสดงลวดลายอยู่ภายใน เป็นพินเป็นไฟอยู่ภายในนั้น พอเปิดประตูออก คือตาได้เห็นรูป หูได้ฟังเสียงด้วยแล้ว ก็เหมือนเอาไฟเข้ามาเผา เผาตัวเองนั้นละ ออกไปก็ออกไปหาพินหาไฟ รูปก็เป็นไฟ เมื่อใจได้เป็นไฟอยู่ภายในนี้แล้วมันยิ่งรับกันทันที ๆ รูปก็เป็นไฟ เสียงก็เป็นไฟ กลิ่น รส เครื่องสัมผัสเป็นพินเป็นไฟไปด้วยกันทั้งนั้น เผาหัวใจเราถึงขนาดที่จะนอนไม่ได้กินไม่ได้ฟังซิ

นี่ในระยะกิเลสเรื่องอำนาจเป็นอย่างนี้ ทุกข์มากที่สุด แต่ยังงี้ก็ตามไม่พ้นธรรม เพราะธรรมเหนือกิเลสเสมอ อุบายของธรรมเหนือกิเลส ถ้านำมาใช้ให้เหนือ...เหนือ เพราะพระพุทธเจ้าปราบกิเลสด้วยธรรม พระสาวกอรหัตตอรหันต์ทั้งหลายท่านปราบกิเลสด้วยธรรม กิเลสสิ้นซากไปด้วยธรรม ทำไมเราจึงจะสิ้นซากไปเพราะอำนาจของกิเลส โดยไม่คำนึง ไม่เสาะไม่แสวงหาธรรมมาเป็นเครื่องปราบปรามหรือต้านทานกันบ้างเลย นี่ก็เกินไป

อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ เกิดประโยชน์อะไร ควรที่จะเอามัดกับแจ้ที่ตนผ่านมานี้ มาทบทวนกันดูว่า ผลประโยชน์ได้มากน้อยอย่างไร และจากนี้ต่อไปเราจะปฏิบัติอย่างไรเมื่ออดีตเป็นมาอย่างนั้น ๆ เป็นฝ่ายดีฝ่ายชั่วประการใดบ้าง บวกลบคุณหารกันดูซิ เรื่องราวของเราที่ผ่านมาโดยลำดับลำดับนี้ได้ผลได้ประโยชน์อะไรบ้าง และต่อไปนี้เราจะคิดอย่างไรให้สมกับที่เราหวังอยู่ตลอดเวลากับความ สุขความเจริญ มรรคผล

นิพพาน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเพราะอะไร ถ้าหากเรายังยอมจำนนต่อกิเลสอยู่ตลอดเวลา นี้ก็ไม่มีหวัง ถึงจะหวังเท่าไรก็เป็นโมฆะ หวังมากน้อยเพียงไรความพากเพียรการต่อสู้กับกิเลสต้องให้หนักมากเพียงนั้น จึงจะมีธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องสนองความต้องการของเรา

นี่พูดถึงเวลากิเลสเรื่องอำนาจเรื่องอย่างนั้นจริง ๆ ในหัวใจใดก็เถอะเป็นอย่างนั้น เมื่อยังไม่มีธรรมเป็นเครื่องแก้กันแล้วก็เหมือนกับคนไข้หนักนั้นแหละ มีแต่ทุกข์มีแต่ลำบาก โรคเหี้ยมย่ำทำลายลงอยู่ตลอดเวลา หายาหาหมอที่จะมาแก้ไม่มีเลย มีแต่ทางจะตายทำเดี๋ยวทางหายไม่มี นี่ถ้ามีแต่ปล่อยให้กิเลสเหี้ยมย่ำทำลายทุกอาการของจิตที่เคลื่อนไหวไปมาอยู่แล้ว ไม่มีธรรมเข้าไปเคลือบแฝง ไม่มีธรรมเข้าไปยื้อแย่งแข่งดีกัน ไม่มีอุบายของครูบาอาจารย์พอที่จะนำมาปฏิบัติต่อกิเลสแล้ว ก็มีหวังที่จะตาย ล่มจมไปได้เช่นเดียวกัน ไอ้เรื่องผ้าเหลืองในตลาดร้านค้าไม่อดไม่อยาก สำคัญอยู่ที่เรานี้ละจะเอาจริงเอาจังแค่ไหน

เคยพูดแล้วการเกิดแก่เจ็บตายในวัฏสงสารนี้ โลกทั้งหลายไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่าใคร ถ้าจะเลิกก็เลิกกันแล้วเรายังสงสัยอะไรอีก การเกิดแก่เจ็บตายก็คือเรื่องของกองทุกข์ทั้งนั้น ความโลภ ความโกรธ ความหลง เคยเอาความดิบความตีมาให้ผู้ใดได้รับความสุขความเจริญ เพราะความโลภมาก โกรธมาก หลงมาก รักมาก ชังมาก เราเคยได้ดิบได้ดีจากมันที่ไหน ปราชญ์ทั้งหลายท่านตำหนิกันทั้งนั้น เพราะพวกนี้เป็นพินเป็นไฟเผาหัวใจให้เป็นมหันตทุกข์ขึ้นมาได้ตลอดเวลาที่เราไม่เห็นโทษของมัน

สิ่งที่ปราชญ์ท่านชมเชย เราก็คควรที่จะยึดให้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ ประพฤติปฏิบัติตนให้ได้เป็นลำดับลำดับไป ปราชญ์ชมอะไร ความสุข ความสุขเกิดขึ้นจากอะไร เกิดขึ้นจากความพากเพียรโดยธรรม มีธรรมเป็นเครื่องพาดำเนิน ธรรมก็มีอยู่ สติธรรมก็มี ปัญญาธรรมก็มีถ้าเราคิดให้มี ความอุตสาหะพยายาม เราอุตสาหะอย่างอื่นเรายังอุตสาหะได้ อุตสาหะตามกิเลสยังอุตสาหะได้ เหตุใดจะอุตสาหะไปตามอรรถตามธรรมไม่ได้ แน่ะ

เบื้องต้นนี้ชิมันลำบาก เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติจึงต้องได้หาอุบายวิธีต่าง ๆ ยิงเวลาร่างกายมีกำลังมาก ก็ต้องได้ผ่อนสิ่งที่จะเสริมให้ร่างกายมีกำลังมากอันเป็นเครื่องมือของกิเลสนี้ ให้กิเลสได้ทำงานคล่องตัวมากขึ้น ก็ต้องได้ตัดได้ทอนกันลง ถ้าแก่ไปแล้วก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง หนุ่ม ๆ นี่เห็นได้ชัดสำหรับผมเอง ใครก็เถอะไม่ผิดกันละ สังขารร่างกายนี้ต้องได้พยายามกดมันอยู่ตลอดเวลา

ร่างกายเมื่อมีกำลังมากกิเลสมาก เฉพาะอย่างยิ่งราคะเร็วที่สุด ทั้ง ๆ ที่เราพยายามตีมันอยู่ตลอดเวลา ฆ่ามันอยู่ตลอดเวลา มันยังโผล่ขึ้นมาต่อหน้าต่อตาได้เวลา

กำลังวังชาไม่พอ มันหากให้เกิดให้รู้ในหัวใจเรานั้นแหละ มันเกิดได้ง่าย แต่การดัดบั
ได้ยากที่สุด จึงต้องได้ใช้อุบายวิธีต่าง ๆ ดัดแปลงอยู่ตลอดเวลา

ถ้าพูดถึงเรื่องปฏิบัติ เราไม่รู้สึกรู้สึว่าปฏิบัติอยากขาดแคลน เพราะอำนาจ
วาสนามันหยาบ ต้องได้เอากันอย่างหนัก นี่ละต้องเสียมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เราก็อทราบ
ว่าสาเหตุเป็นมาเพราะอะไร ทางแพทย์เขาก็บอกแล้วว่า อาหารเมื่อไม่มีในท้องท้อง
ย่อมจะเสีย เพราะถูกกรดมันกัดบ้างอะไรบ้างตั้งเขาวานี้ เราไม่ใช่หมอก็อพพูดได้เล็ก
น้อยเท่านั้นเอง

เราก็อเป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดนี้ เพราะไม่ได้คำนึงถึงว่าพวกกรดพวกอะไร เราไม่
ได้คำนึง มีแต่เห็นว่าเป็นความสะอาดสบายภายในจิตใจ ก็เลสราคะตัณหาไม่ค่อย
กำเริบรุนแรงมากนักเพราะการอดอย่างนี้ และเป็นการช่วยทางด้านจิตตภาวนาให้
สะอาดขึ้นไปกว่าปกติที่เราฉันอยู่ทุกวัน ๆ เราก็อต้องตะเกียกตะกาย ไม่ได้คำนึงว่าจะ
เป็นอะไรในท้องในไส้ของเรา เมื่ออดไม่หยุดไม่ถอย อดไป ๆ อดมาหลายวันหลายปี
หลายเดือนเข้ามันก็แสดงออกมา ท้องก็เลยเสีย อายุยังไม่ถึง ๔๐ ท้องเริ่มเสียมาตั้งแต่
พรรษาที่ ๑๐ แน่ะฟังซิ

เพราะเริ่มขุดค้นกันมาตั้งแต่พรรษา ๗ ล่วงแล้วนี่ ๘-๙ นี้เรียกว่าขั้นเวทีแล้ว
เข้าสู่สงครามต่อสู้กับกิเลสแล้ว เรื่อยไปเลย ถึงพรรษา ๑๐ นี้รู้สึกรู้สึกว่ามากขึ้น ๆ แต่เจ้า
ของก็ยังไม่สนใจกับเรื่องธาตุเรื่องชั้นธวัจะจะเป็นจะตายยังงี้บ้าง นอกจากจะเอาให้กิเลส
อยู่ในเงื้อมมือเท่านั้น นี่มันก็ตะเกียกตะกายอยู่ตลอดเวลา ไม่มาคิดถึงเรื่องการกินการ
อะไร อดอยากขาดแคลนไม่คิด และธาตุชั้นธวัจะเป็นอย่างนั้นจะแปรปรวนอย่างนี้ จะ
เสียไปอย่างนั้นอย่างนี้ไม่คิด หลัง ๆ มานี้ก็ค่อยรู้ อดไปก็ได้เพียงแค่ว่าไร อายุนี้ ๓๖
พรรษาก็ถึงแค่ ๑๖ ซึ่งเพียบแล้วนะเนะ เป็นมากแล้ว

เริ่มไปตั้งแต่พรรษา ๑๐ นี้ละ อดไป ๆ ก็วันก็อด มันก็ไม่ถ่ายเพราะไม่มีอะไรจะ
ถ่าย พอเริ่มฉันทลงไปวันเดียวเท่านั้น ตกตอนบ่ายมาฟังเสียงท้อร้องโก๊กแก๊ก ๆ พอคำ
ลงไปก็ถ่าย ถ่ายเสียจนหมด วันหลังมาก็อดอีกเสีย แน่ะ จนกระทั่งถึงต้องการจะฉันท
เมื่อไรค่อยฉันท ก็เป็นอย่างนั้นไปเรื่อย ๆ เมื่อนานเข้าไป ๆ อดก็วันก็ตาม เพียง ๔-๕
วันเท่านั้นมันก็ไม่ย่อยแล้ว ถ่ายออกหมด ๆ ก็เลยได้พักมาตั้งแต่พรรษา ๑๖ ล่วงไป
แล้ว ดูจะเริ่มหยุดการอดอาหารมาตั้งแต่จะเข้าพรรษาของปีพรรษา ๑๗ เรื่อยมาจน
ปานนี้ก็ไม่ได้อดอีกนะ และท้องก็เป็นมาเรื่อยตั้งแต่โน้นจนบัดนี้ละ แต่ได้ฉันทยาเขานี้
ค่อยดีขึ้นบ้าง...ยาไทยเรานี้ แต่ก่อนมันเป็นเอามากทีเดียว ถ่ายเสียจนไม่มีอะไรเหลือ
ๆ

นี่พูดถึงเรื่องการฝึกกรรม การกดบีบบังคับธาตุชั้นไว้ไม่ให้รุนแรง เพราะมันเป็นเครื่องมือของกิเลสได้ดี เฉพาะอย่างยิ่งราคาต้นทุนนี้รวดเร็ว การภาวนาก็ฝึกอึดอาดเนือยหาย แต่พออดอาหารลงไป ผ่อนอาหารลงไปแล้ว สมาธิก็ดี ดีขึ้นเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นถึงวันที่จะฉันจึงเสียดายไม่อยากฉัน ถ้าฉันแล้วก็เหมือนกับบรรพตทุกของหนัก อึดอาดไม่คล่องตัว แต่ก็จำต้องได้ฉันไม่ฉันก็ตาย เพราะเราอาศัยธาตุชั้นนี้จะทำไฉนมันพืดมันเหวี่ยงกันไปอย่างนี้

ที่นี้เมื่อถึงขั้นปัญญามันก็คล่องตัว การอดอาหารนี้ช่วยได้ทั้งสองอย่าง ทางสมาธิก็ช่วย ทางด้านปัญญาช่วย สำหรับเราเองเป็นอย่างนั้น ปัญญาที่คล่องตัวที่สุดเลย เพราะอดอาหาร แต่ก่อนมันเป็นอยู่แล้ว เมื่อถึงขั้นปัญญาอัตโนมัติหรือภาวนามยปัญญาแล้ว ปัญญามักจะคล่องตัวหรือคล่องตัวอยู่เสมอ แต่เวลาอดอาหารเข้าไปอีกยิ่งเพิ่มเข้าไปให้แหลมคมเข้าไป คล่องตัวเข้าไป นี่ชิมันเห็นได้ชัด ๆ เพราะฉะนั้นจึงไม่สนใจกับเรื่องการอยู่การกินยิ่งกว่าธรรม นี่ในขั้นนี้เริ่มเห็นโทษของกิเลสไปโดยลำดับลำดับแล้ว ในขณะที่เดียวกันก็เริ่มเห็นคุณค่าของธรรม ของความพ้นทุกข์หนักขึ้น มากขึ้น ๆ ที่นี้เมื่อธรรมมีอำนาจสูงขึ้นเป็นลำดับลำดับแล้ว กิเลสย่อมอ่อนตัวลงไป ก็ยิ่งเห็นได้ชัด ฆ่ากันได้ง่าย แน่ะ

ตอนต้นลำบากลำบากอย่างนั้นเอง แต่ที่จะได้ความดีความดีหรือการภาวนาตั้งรากตั้งฐานได้ ก็เพราะการล้มลุกคลุกคลาน การอดอยากขาดแคลนนั่นแหละเป็นพื้นฐาน เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ได้วิตกวิจารณ์กับเรื่องธาตุเรื่องชั้นชั้นว่าจะเป็นจะตายอะไรอย่างทุกวันนี้ เพราะเป็นเครื่องหนุนปฏิบัติที่ทำมาแบบสมบุกสมบัน นั้นเป็นเครื่องหนุนความดีของเราให้ก้าวขึ้นไปโดยลำดับลำดับ จนกระทั่งเห็นได้ชัดเพราะการทรมาณตนแบบนี้ จึงไม่ได้เสียดาย

อย่างทุกวันนี้ก็ไม่เคยคิดเสียดายย้อนหลังว่าเกินไป หรือทำความเพียรเกินไปนี้ไม่คิด ถ้าหากจะคิดมันก็ราวกับจะเป็นอย่างนั้นแหละ เพราะถึงขั้น ถ้าเป็นนักมวยก็ถึงขั้นไม่ให้มีกรรมการแยกกันนั้นละ มันจะทุ่นเวลาตายช้าลงไปอย่างนี้ไม่ให้มี เอา ใครดีอยู่ใครไม่ดีแล้วให้พังลงไปเลย ไม่ต้องมีกรรมการแยก นี่ถึงขั้นมันเด็ดเด็ดอย่างนั้นนะ เรื่องของสติปัญญาที่ต่อสู้กับกิเลสเด็ดถึงขนาดนั้น จนกระทั่งเด็ดจนถึงว่าไม่มีกรรมการประจำในเวทีนั้นเลย นั้น

เมื่อปัญญาได้แก่กล้าสามารถเข้าไปแล้วไม่มีกลัวอะไรทั้งนั้น กิเลสนี้ให้ไหลขึ้นมา การคู้ยเขี่ยชุดคั้นในเวลากิเลสมันหลบซ่อนตัวก็เป็นงานอันหนึ่ง คู้ยเขี่ยชุดคั้นอยู่ตลอดเวลา พอได้เจอกันก็เหมือนกับว่าได้งานแล้ว สุดท้ายก็เรียกว่างานทั้งสองนั้นเอง งานชุดคั้นหากิเลสก็มี เรียกว่างานประเภทหนึ่ง พอเจอกิเลสแล้วทำหั่นกันก็เป็นงาน

ประเภทหนึ่ง เพราะฉะนั้นจิตใจไม่ว่างจากงานในวันหนึ่งคืนหนึ่งของจิตชั้นเกรียงไกรสติปัญญาชั้นเกรียงไกรแล้วเป็นอย่างนั้น นี่ที่มันผิดกันใหม่ละกับในขณะที่ล้มลุกคลุกคลาน เหมือนไม่ใช่จิตดวงนี้เลย เหมือนไม่ใช่สติปัญญาที่เราใช้อยู่เวลานี้เลย เพราะมันไม่มีแต่ก่อน ต่อมาก็มีได้ เมื่อเสาะแสวงเมื่อบำเพ็ญอยู่เสมอก็มีได้อย่างนั้น

เมื่อถึงขั้นเห็นโทษเห็นจริง ๆ ไม่ใช่เห็นธรรมดา เห็นประจักษ์ในหัวใจ ไม่อยากอยู่ ไม่อยากตกค้างในภพใดภูมิใด แม้ที่สุดตั้งท่านแสดงไว้ในสุทธาวาส ๕ เป็นที่อยู่ของพระอนาคามี ตั้งแต่ชั้นอวิหาขึ้นไป อตปปา สุตัสสา สุตัสสี อกนิภูฐา นี้ ผู้ที่ก้าวเข้าพรหมโลก ๕ ชั้นนี้แล้วไม่กลับ แม้จะไม่กลับก็ตามแต่จะตกค้างอยู่ในภูมิใดในชั้นใดของสุทธาวาสนั้นก็ไม่น่าปรารถนา นอกจากจะให้หลุดพ้นเสียอย่างเด็ดขาด ๆ ร้อน ๆ ต่อหน้าต่อตาในภพนี้ชาตินี้หรือวันนี้เท่านั้น นั่นเมื่อถึงขั้นของจิตที่เด็ด เห็นโทษของกิเลสอย่างประจักษ์ใจแล้ว ย่อมเห็นคุณค่าของธรรมที่จะก้าวให้พ้นไปเสียนั้นอย่างถึงใจเช่นเดียวกัน

อันนี้ยังทำให้คิดย้อนหลังไปถึงคราวป่วยอยู่อำเภออะไร ระหว่าง อ.บ้านฝ้อ กับ อ.ท่าบ่อ ต่อเขตต่อแดนกัน มีแม่น้ำทอนเป็นเขตแดน เราไปป่วยอยู่ตรงนั้น ป่วยอันนี้เขาเรียกไข้เจ็บขัดในหัวอก เราทำให้สงสัยเหมือนกันว่าถ้าไม่มีเชื้อทำไมคนป่วยจึงดาบาศกันไปหมด เหมือนอหิวาต์ เหมือนโรคฝีดาษ วันหนึ่ง ๆ เป็นกันเท่าไร ๆ ตายกันเท่าไร ๆ วันละสามคน สี่คน ห้าคน เจ็ดแปดคน นั่นฟังซิ โรคเจ็บขัดในหัวอกนะ

เราไปพักอยู่ในป่าเขาก็ไปนิมนต์มา กุสลา มาติกา ให้คนตาย เพราะแถวนั้นไม่มีพระอีกด้วย ก็ลำบากอีกแหละ มีอะไร มีแต่ กุสลา มาติกา ให้บุญคนตายไม่หยุดไม่ถอย ทั้งวัน ๆ เพราะวันหนึ่งตายสักเท่าไร เลยจะไม่ได้หนีจากป่าช้านะ ถึงขนาดนั้นแหละ บ้านกะโหม-โพนทอง ตายกันถึงขนาดนั้น และสุดท้ายก็มาเป็นขึ้นกับเราเอง จนรู้สึกว่าจะเป็นความแน่ใจในเวลาสั้น

แต่มีอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า ธรรมของเรานี้ก็แข็งกร้าวเหมือนกัน ไม่ใช่เล่นนะ พอมาปรากฏขึ้นในหัวอกของเราเท่านั้น โอ้ คราวนี้เราละคนหนึ่ง นั่นเริ่มแล้ว อ้อ โรคเจ็บขัดหัวอกเป็นอย่างนี้เอง และรู้ทันที คือมันเหมือนกับเหล็กแหลมกับหลาวที่มแทงเข้าไปในหัวอกในหัวใจนั้นนะ หายใจแรงก็ไม่ได้ขัดเจ็บ มันขัดมันอะไรชอบกลพูดไม่ถูก ธรรมตามันเจ็บในหัวอก แน่นในหัวอก จากนั้นพอเราหายใจแรง ๆ หน่อยก็เป็นเหมือนหอกเหมือนหลาวที่มแทงเข้าไปในนั้น

ก็ทราบทันที อ้อ โรคอย่างนี้เองที่โรคเจ็บหัวอกเขาเป็นกัน เป็นอย่างนี้เอง เราารู้โอ้ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วไม่นาน เพราะมันจะหายใจไม่ได้ คับเข้า แน่นเข้า ๆ หายใจแรง

ไม่ได้ แล้วสุดท้ายก็เลยไม่ไปมาติกา กุสลา ให้เขาแหละ ก็บอกเขาขอตัวเถอะ ที่นี้เป็น แล้วเป็นอย่างนั้นแล้ว บอกเขา ต้องหลบตัวมาอยู่ที่พัก เพราะอยู่ป่าไฟ กอไฟที่ตีนภูเขา

นี่จะเป็นเหตุที่ทำให้คิด ที่ไม่สืมนะ ในระยะนั้นจิตก็ละเอียดมากทีเดียว เรื่องร่างกายนี้เป็นอันว่าปล่อยกันไปหมดแล้วไม่มีอะไรเหลือ เหลือแต่นามธรรม ความคิดความปรุงที่พัดเหวี่ยงกันอยู่ตรงนั้น จิตก็รู้สึกละเอียดมาก ผ่องใสมาก กล้าหาญมากในขั้นนั้น นี่หลังจากถวายเพลิงของพ่อแม่ครูบาอาจารย์แล้วนะ ปีนั้นแหละขโมยหนีจากหมู่เพื่อน ไปอยู่ในป่าในเขาลำพังตัวคนเดียว เพราะความเพียรในขั้นนั้นในเวลานั้นเป็นความเพียรที่อยู่กับใครไม่ได้ ต้องอยู่คนเดียวเท่านั้น จึงเหมาะกับงานของเราที่ไม่มีเวลาว่าง เว้นแต่หลับเท่านั้น หมุนกันตัว ๆ ทั้งวันทั้งคืน เรียกว่าเป็นสติปัญญาอัตโนมัติแล้ว ที่นี้เมื่อโรคเจ็บช้ำหัวอกนี้ได้ปรากฏขึ้นก็ชักจะรวนเร เออ เรานี้จะไปเสียแล้วหรอเนี่ย นี่ที่ทำให้คิดนะ

ไปเวลานี้เรายังไม่ออกไป นั่น เพราะในหัวใจนี้ยังรู้ยังชัด ๆ ว่าถึงจะละเอียดขนาดไหนก็ตาม จิตนี้ยังไม่ได้เป็นอิสระ ยังมีอะไรอยู่ในจิตของเรา หากว่าตายนี้เราก็มั่นว่าจะไปเกิดในที่นั้น ๆ ยังไงก็ต้องค้างไม่ถึงที่ ค้างก็ไม่อยากค้าง นี่ละที่ทำให้วิตก วิจารณ์ว่ายังไม่อยากตาย เพราะจิตยังจะค้างอยู่ในชั้นใดชั้นหนึ่ง

ในความรู้สึกของเราอยู่อย่างชัด ๆ อย่างนั้นไม่สงสัย ไม่มีใครมาบอกแหละ สนุกปฏิญ์โก บอกอยู่ชัด ๆ ในภูมิของจิตภูมิของธรรม และสถานที่ที่จิตจะไปไปอยู่ พูดจะว่าไปเกิดก็ไปเกิด พูดง่าย ๆ มันรู้ได้ชัด ๆ ยังไงก็ตามเรื่องค้างนี้ไม่อยากตกอยากค้างในสถานที่ใด มีอย่างเดียวที่ว่าจะให้หลุดพ้นไปเสียต่อหน้าต่อตาเท่านั้น ตายเมื่อไรก็ไม่ว่า แต่เวลานี้ยังไม่อยากตาย

ในความรู้สึกยังมีอาลัยอาวรณ์อยู่กับ...ไม่ใช่ชีวิตนะ อยู่กับมรรคผลนิพพานที่ตนต้องการจะได้ เพราะความปรารถนาความมุ่งมั่นในจิตเวลานั้น ไม่ต้องการอะไรนอกจากถึงนิพพานโดยถ่ายเดียวเท่านั้น นั่นถ้าเป็นภูมิธรรมก็อรหัตภูมิเท่านั้น เวลานี้ยังไม่ถึงรู้เจ้าของอยู่ชัด ๆ นี่ละทำให้เจ้าของมีความอาลัยให้รู้ชัด ๆ ไม่สืมนะ

อาลัยนี้เพราะยังไม่ถึงจุดที่ต้องการ จึงอาลัยยังไม่อยากตาย อยากจะเร่งให้ถึงนั้นก่อนแล้วไปเมื่อไรไม่ว่า แต่เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วโรคมันก็บีบบังคับตลอดเวลา ต้องหมุนตัวกลับย้อนหลังเอา ไม่อยากตายก็ต้องได้ตายเมื่อถึงกาลมันแล้วห้ามไม่ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นคติธรรมดาญ่งไปทำไม นั่นมันย้อนกลับมา แล้วก็ทำให้คิดเรื่องของเจ้าของเอง ว่าเรื่องทุกขเวทนามนี้เราเคยผ่านเราเคยรับมาแล้ว ได้ความอัศจรรย์ไม่รู้กี่ครั้งก็หนในเวลาที่เรา เฉพาะอย่างยิ่งเรานั่งหามรุ่งหามค่ำนี้

ทุกขเวทนาแสนสาหัสเราก็คเคยต่อสู้ได้ความอัศจรรย์มาแล้ว นี่ก็เป็นทุกขเวทนาหน้าเดียวกัน อริยสัจอันเดียวกัน เราจะถอยไปไม่ได้ จะต้องเอาให้เห็นดำเห็นแดงกันในคืนวันนี้ เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ให้ตายอยู่ในสนามรบนี้เท่านั้น ถอยไม่ได้ นั่งฟังซิจิตมันกล้า ถึงคราวกล้ากล้าขนาดนั้นนะ จะเป็นจะตายอยู่ไม่ได้ถอย คำว่ากลัวตายก็มีแต่ที่ว่ามันไม่ถึงที่เท่านั้นเอง ไม่ใช่กลัวแบบที่โลกเขากลัวกันนะ ถ้าว่ากลัวก็มีเท่านั้น ไม่เพียงไม่อยากตาย คือยังไม่ถึงที่แล้วยังไม่อยากตาย อยากให้ถึงที่ก่อนแล้วไปเมื่อไรไปเถอะ นั้น

จากนั้นก็โหมกำลังสติปัญญาหมุนเข้าไปในจุดตรงกลางอกนี้เลย เอ้า ที่นี้เป็นยังงี้ก็เป็นกันเถอะ ญาติโยมก็ไปเยี่ยมยกกันไปทั้งบ้านเลยนะ เป็นร้อย ๆ เราก็ไล่เขากลับหมด ไม่ให้ใครมายุ่งเลย เพราะวันนี้เราจะขึ้นเวทีต่อกรกันกับทุกขเวทนา เอาให้ถึงเหตุถึงผลถึงพริกถึงขิงถึงเป็นถึงตาย ไล่เขาเขาก็กลับไปหมด ยังเหลือแต่ผู้เฒ่าคนหนึ่งแอบอยู่ที่ต้นกอไผ่ในป่า แกไม่กลับเพราะกลัวเราจะตาย แกคงจะเหมือนกับว่าจะคอยมาดูหัวใจเราเวลาจะตายท่า เพราะทราบอยู่ประจักษ์นี้ว่าคนตายเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ในระยะนั้นคนกำลังตาย ก็กลัวว่าเราจะตายเช่นเดียวกัน นั้นละที่นี้ฟัดกันไปตั้งแต่หัวค่ำจนกระทั่งถึง ๖ ทุ่ม เวลานั้นเรามีนาฬิกาแล้ว เรารู้แล้วว่านี่ เอาตั้งแต่หัวค่ำ โยมเข้าไปเยี่ยมก็รีบไล่เขากลับแล้วเข้าที่เลย

คันเรื่องทุกขเวทนาที่อยู่ในหัวใจนี้ เอากันหมุนอยู่ในหัวใจนี้เลย เป็นยังงี้เกิดขึ้นจากอะไร เสียดแทงเสียดแทงอะไร เวทนาเป็นหอกเป็นหลาวเมื่อไร มันก็เป็นทุกข์ธรรมดา ๆ ทุกข์นี้ก็สภาพอันหนึ่ง ท่านว่าเป็นของจริง ทุกข์ อริยสัจ คั้นกันไปคั้นกันมาไม่ถอยเลย เป็นกับตายไม่ได้สนใจ สนใจแต่ให้รู้ความจริงในวันนี้ เมื่อเวลาเข้าตะลุมบอนกันอย่างไม่หยุดไม่ถอย ที่นี้ทุกขเวทนาทุกเท่าไรมันแทงในหัวอก สติปัญญา ยิ่งหมุนตัว ๆ เช่นเดียวกับเรานั่งหามรุ่งหามค่ำนั่นเองด้วยสติปัญญาอันนี้ เพราะมันเคยอยู่แล้วนี่ ปลอ่ยให้เข้าสนามให้ขึ้นเวทีมันก็ขึ้นเลย ทันทึเลยไม่ถอย เอาอยู่จนกระทั่งถึง ๖ ทุ่มกว่าเวลาดูนาฬิกาแล้ว

พอเอากันเต็มทีเห็นประจักษ์นะ โห ถอน เวลาถอนนี่ถอนอย่างประจักษ์ เช่นเดียวกับทุกขเวทนาของเราถอนในเวลาที่เรานั่งหามรุ่งหามค่ำ จิตรอบด้วยปัญญาทุกขเวทนาถอนแบบเดียวกัน ที่นี้เวลาถอนนี้เหมมมันเหมือนกับเป็นตัวเป็นตนจริง ๆ นะ ถอนออกจากหัวใจนี้ ถอนออก ๆ กำหนดตามกัน ๆ ที่นี้ถอนออกจนโล่งหมดเลย หายเงิบไม่มีอะไรเหลือ กำหนดดูให้ชัดเจนขนาดนั้น มันไม่มีอะไรเหลือ โล่งหมดในหัวอกนี้ สุดท้ายก็เหมือนกับร่างกายไม่มี วางไปหมดเลย

เข้าพักอยู่นั้นก่อน คือหมายความว่าพักดูความอัศจรรย์ของจิต ที่นี้เมื่อ ทุกขเวทนาดับไปหมดแล้ว มีแต่ความว่างของร่างกาย จากนั้นก็เป็นความว่างของจิต ภายหายเจียบ เอากันเต็มที่แล้ว จนกระทั่งจิตมันพอตัวแล้วก็ยิบเย็บ ๆ ถอยออกมา ๆ จิตก็ยิ่งว่าง ร่างกายแม้จะมีอยู่ที่ตามแต่ไม่มีเจ็บมีปวด มีเสียดแทงในหัวอกอย่างที่เคย เป็นมาเลย โลงไปหมด เอาละที่นี้ไม่ตาย นั้น พอจากนั้นก็ดูนาฬิกา ๖ ทุ่มกว่า ที่นี้แน่ใจ ว่าไม่ตาย รู้สึกเป็นความแน่ใจเพราะโล่งหมด และยังมีใจก็หาย โรคนี้หาย ไม่ยากอะไร เลย เนอะ แก่กันด้วยอริยสัจ

พอหลังจากนั้นแล้วก็ลงเดินจงกรม เขาเรียกตะเกียงอะไร แก้วครอบเล็ก ๆ นั้น นะ ภาษาทางภาคอีสานเขาเรียกตะเกียงโป๊ะ เล็ก ๆ นั้น จุดไว้ข้างนอกมุ้งโน้น ตั้งไว้ โน้น ตั้งแต่ต่อสู้กันอยู่นั้นนะ จุดไว้แล้วก็เข้าที่ละ มองเห็นไฟอยู่นอกมุ้งโน้น ไม่ได้เอา เข้ามาในมุ้ง จากนั้นก็ลงเดินจงกรม โอ้ย เดินก็ตัวปลิวไปเลย หายเจียบไม่มีอะไรเหลือ นั้นฟังซิเพื่อนฝูง นี่ละเวลาต่อสู้กันเห็นได้ชัด นี่ละอริยสัจ เป็นยังงอริยสัจ ทำให้เรา เป็นยังงอริยสัจ

ทุกขสัจนี้เป็นเหมือนหินลับปัญญาละ ถ้าเราพิจารณาแบบพระพุทธเจ้าสอน แบบอริยสัจเป็นของจริง ๆ เรื่องทุกขเวทนานี้เป็นหินลับปัญญาให้คมกล้า ทุกขเวทนา กล้าสาหัสเข้าไปเท่าไร สติปัญญายิ่งหมุนตัวตัว ๆ ถอยไม่ได้ จนกระทั่งได้ถอนพรวด ออกมาให้เห็นประจักษ์ชัดเจน จนถึงขนาดที่ว่า เอ้า ไม่ตายแล้วที่นี้ ร่างกายก็โล่ง นอก จากนั้นจิตก็โล่งไปหมด สุดท้ายก็หายเจียบไปหมด จากนั้นก็ลงเดินจงกรม และสุดท้าย วันนั้นไม่ลงนอนเลยนะ ตลอดรุ่ง พอสว่างบ้างไม่บ้างนี้ โยมนั้นปุบปับเข้ามาหา เอ้า โยมมาทำไมละ โห ผมนอนอยู่นี่ ข้างกอไผ่ เอ้า นอนทำไมก็บอกให้ไปตั้งแต่เมื่อคืนนี้ โอ้ย ผมไม่ไป ผมกลัวท่านจะตาย ผมคอยแอบอยู่นี่ ผมก็ไม่ได้นอนเหมือนกันเมื่อคืน ว่าอย่างนั้นนะ ไฟของท่านสว่างตลอดรุ่ง เห็นท่านมาเดินจงกรมผมก็ดีใจบ้าง ว้างัน

นั่นละพูดถึงเรื่องที่ว่าจิตที่มันอาลัย อาลัยในความเป็นอยู่ในชีวิต คือยังไม่อยาก ตายนั่นมันมีส่วนมีสิ่งที่ยังอยู่ ความมุ่งมันยังไม่ถึงขั้นจบสิ้นลงไป มันจึงเหมือนกับว่า ยังไม่อยากตาย นี่เป็นได้ พูดถึงเบื้องต้นมาถึงขั้นนี้ละ มันเป็นได้ เวลาตายมันก็รู้สึก ๆ ว่ายังไม่ถึง จะต้องค้างอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ค้างก็ไม่อยากค้างเพราะไม่เป็นจุดที่เราต้องการ เราต้องการให้พ้นไปเสียอย่างเดียวเท่านั้น เอา ไปเมื่อไรไม่ว่า นี่ละจิตเป็นอย่างนั้น

เราจึงว่าลำบากสำหรับเราเองการประพฤติปฏิบัติตัว แต่มันได้สิ่งที่อัศจรรย์ใน เวลาจนตรอกจนมุมทุกครั้งเชียวนะ ตั้งแต่เริ่มนั่งตลอดรุ่งมาจนถึงขั้นที่ว่าเจ็บขัดหัวอก นี้ นี้ก็เอากันจนได้ ออกได้ เห็นได้อย่างชัดเจน ไม่งั้นผมแน่ใจว่าผมต้องตายเช่นเดียวกับชาวบ้านที่เขาตายวันละน้อยวันละ ๓ วันละมากวันละ ๘ คน ฟังซิ โรคอันนี้เหมือน

กับว่าจะเป็โรคระบาด มีเชื้อมีอะไรอย่างนั้นแหละ ตามอย่างที่เป็นในผมนี้มันขัดหัว
อกนะ ขัดอยู่ในหัวอก มันทิ่มแทงเข้าไปเหมือนกับหอกกับหลาว ทิ่มเข้าไป ๆ แล้วทำ
ให้แน่นในหัวอก อยู่ปกติแน่นในหัวอกมาก ออกจากนั้นพอกระดิกอย่างนี้มันจะเสียด
แทงเข้าไป หายใจแรง ๆ ก็เหมือนกับเป็นหลาวทิ่มเข้าไป ๆ นี่ละเราก็มองเห็นได้เท่า
นั้น ว่าเป็นเชื้อมาจากที่ไหนก็ไม่เห็น มันก็มีเท่านั้น

แต่เวลาพิจารณาแล้วแก้ถอนกัน มันก็ถอนให้เห็นชัด ๆ นี่นะ ก็ไม่ทราบว่ามัน
โรครึมีเชื้อหรือไม่มีผมทราบไม่ได้ ทราบได้แต่มันแก้กันได้ด้วยอริยสัจ ปัญญาพิจารณา
กองทุกข์ แยกแยะกันกับร่างกายของเราออกให้เห็นอย่างชัดเจน ดังที่เราเคยปฏิบัติมา
ในสมัยที่หนึ่งหามรุ่งหามค่ำไม่ได้ผิดกันเลย แต่เรื่องสติปัญญาต้องขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ เรา
จะไปเอาเรื่องเก่าเรื่องที่เคยเป็นมามาปฏิบัติไม่ได้ เป็นเรื่องนิทานหรือเป็นเรื่องปริยัติ
เป็นตำรับตำราไปเสีย มันไม่ขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ แก้ไม่ได้นะ

เรื่องแก้กิเลสแก้อะไรทุกสิ่งทุกอย่าง แก้ทุกขเวทนานี้มันต้องสด ๆ ร้อน ๆ หาก
ว่าจะเป็นอุบายของสติปัญญาที่เคยเป็นมาแล้ว ก็ให้เกิดขึ้นมาโดยสด ๆ ร้อน ๆ อย่าให้
เกิดขึ้นมาด้วยการคาดการณ์หมาย นี่วิธีการพิจารณาต้องเป็นอย่างนั้น มันถึงแก้สด ๆ
ร้อน ๆ จริง ๆ พูดถึงเรื่องชัดในอริยสัจ ทุกขเวทนานี้เป็นอย่างนั้นจริง ๆ กล่าวพูดได้
อย่างเต็มปากไม่สงสัย

ปีนั้นเป็เดือนเมษายนนะ ผมไม่ลืม เดือนเมษายน ไปอยู่ในป่าในเขาที่ว่านั้นละ
พอหลังจากนั้นก็กลับมาสกลนคร ก็ขึ้นไปวัดดอยธรรมเจดีย์นั้น มันก็ก้าวไปเดือนหก
แล้วนั้น มาถึงนี่เป็เดือนหก แล้วก็ไปอยู่วัดดอยธรรมเจดีย์นั้น ลงจากวัดดอยฯ ก็เป็
เดือนหกดับแล้ว ก็มาอยู่สุทธาวาสสองสามคืนก็หนีไป อ.วาริชภูมิ คิดว่าจะไปจำพรรษา
ที่นั่น ภูเขานั้น แต่ก็มาทราบเสียว่าวัดหนองผือไม่มีพระเลย มีหลวงตาสองสามองค์ เขา
มาเล่าให้ฟังเกิดความสลดสังเวช เพราะบ้านนี้มีคุณต่อพระสงฆ์มากมายก่ายกอง เลย
ย้อนกลับมาจำพรรษาที่บ้านหนองผือนี่อีก ออกพรรษาแล้วถึงได้ออกเที่ยวต่อไปจน
กระทั่งถึง ๓๐ ปีนี้ถึงได้ย้อนกลับไปอีก เป็เวลา ๓๐ ปีตั้งแต่จากหนองผือไป

นี่เราพูดถึงเรื่องการปฏิบัติ เวลานี้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็ล่วงไป ๆ ที่เกาะที่ยึด
ของเราด้วยความตายใจเช่นอย่างหลวงปู่ฝั้น หลวงปู่พรหม หลวงปู่ขาว หลวงปู่แหวน
หลวงปู่คำดี ครูบาจารย์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นอาจารย์ที่ตายใจได้ทั้งนั้น ตายใจได้ร้อย
เปอร์เซ็นต์ เป็นครูบาอาจารย์ที่บริสุทธิ์วิมุตติหลุดพ้นจริง ๆ ทางจิตใจไม่สงสัย เพราะ
ฉะนั้นการสอนใครก็ตามทางด้านจิตตภาวนาจึงไม่สงสัย ท่านเหล่านี้ไม่สงสัยในการ
สอน ถูกต้องแม่นยำหมด เพราะเจ้าของเคยเป็นเคยผ่านมาแล้ว การสอนก็ต้องสอนไป
ตามสิ่งที่เจ้าของรู้เจ้าของเห็นเจ้าของเคยเป็นมาแล้วจะผิดไปที่ตรงไหน ใ้แบบสอนสุ่ม

สี่สุมห้านั้นซิ นี่ละที่มันลำบากนะ ที่หาเกาะหายืดผู้เช่นนี้หาได้ยากลงโดยลำดับลำดับแล้วนะทุกวันนี้ จนจะไม่มีแล้ว

ด้วยเหตุนี้ผมก็ตะเกียกตะกายรับหมู่เพื่อนไว้ มากผมก็ทนเอา แต่ถ้ามากเกินไปแล้วก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไร สำหรับที่มาอยู่ด้วยกันมาก ๆ อย่างนี้ แม้รายเดี๋ยวก็จะไม่มีประโยชน์แหละ นี่เราจึงต้องได้พูดได้บอกในเรื่องเหล่านี้ ผู้ที่ศึกษาอบรมพอสมควรแล้วก็ขยับขยายกันออกไป เพื่อผู้อื่นจะได้ยินได้ฟังบ้าง แล้วก็ให้ตั้งอกตั้งใจเวลามาอยู่อย่างนี้ อย่าไปเป็นแบบอย่างที่ผมเคยเล่าให้ฟังด้วยความเซ็ดหลาบ ที่หนองผือนะ นี่ได้เห็นประจักษ์ ผมได้พูดเต็มปากต่อหมู่ต่อเพื่อน บางที่ต้องประชุมลับกันก็มี ไปแล้วมากเข้า ๆ ก็ทับถมท่าน คนหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง คนหนึ่งแสดงอย่างหนึ่ง มันหากกระทบกระเทือนกันอยู่นั้น

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องได้ประชุมแนะนำ ถึงกับได้พูดว่านี่ เพราะมันเห็นอยู่ต่อหน้าต่อตา ว่านี่ที่มาอยู่กับครูบาอาจารย์เวลานี้มันเหมือนกับมาซ่อนเล็บไว้ นะ และออกจากนี้แล้วจะเล่นออกลวดลายเต็มเพลงนั่นแหละ ใครมียังงี้ ๆ จะออกลวดลายนะนี่ แล้วมันก็เห็นอย่างที่ว่านี่ มีก็องค์มาอยู่กับครูบาอาจารย์มากขนาดไหน ผู้ที่จะปรากฏชื่อลือนามพอเป็นหลักเป็นเกณฑ์มีก็องค์คูชิ นอกนั้นก็เหลวไหลไปหมด ออกไปแล้วเหมือนไม่มีหุมีตา นอกจากเอาชื่อเอาเสียงครูบาอาจารย์ไปจับจ่ายขายกิน อวดดิบอวดดีไม่หลอกญาติโยมเขาไปเท่านั้นจะมีอะไร นี่ซิที่มันทำให้ทุเรศนะ

พวกท่านทั้งหลายมานี้เอาให้จริงให้จังนะ อันไหนที่สอนไว้แล้ว อันไหนที่พาดำเนินให้ถือเป็นว่าอันนั้นถูกต้องแล้ว เป็นเครื่องดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพานได้โดยสมบูรณ์แล้วไม่ต้องสงสัย สิ่งใดที่สอนไว้แล้ว ท่านพาดำเนินมาแล้ว เอ้า ยากก็ยาก ก็รู้ อยู่แล้วว่ากิเลสมันเหนียว ดึงมันก็ต้องยาก ฆ่ามันก็ยาก เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วยังงี้ก็ไม่พ้นแหละจากอรรถจากธรรมได้ต่อสู้กัน

ทุกวันนี้กำลังก็อ่อนลง ๆ จะว่ายังงี้ เทศนาว่าการไม่ได้สะดวก ต้องถือธาตุขันธ์เป็นประมาณ ๆ ในระยะนี้ที่พอเทศน์ได้บ้างก็ถูกละไป เนื่องจากโรคหัวใจระยะนี้ค่อยสงบพอประมาณ จึงได้พูดบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ นอกจากนั้นก็ยังมีตาอีกแหละ ปีนี้มีแต่พยาบาลรักษาโรคตาเป็นประจำ เลยไม่ได้เรื่องได้ราวอะไรนี้ ใครมาอยู่ให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อย่ามาเหลาะ ๆ แหละ ๆ นะ อย่าให้ได้เห็นไอ้เรื่องที่หยาบ ๆ ที่สุดคือเรื่องการทะเลาะเบาะแว้ง ๆ การไม่ลงรอยกัน อย่าให้เห็นเป็นอันขาดนะ อันนี้หยาบที่สุด กิเลสประเภทนี้หยาบที่สุด อย่าให้มาแสดงออกในวงของพระผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ มันขยี้ที่สุดเลยนะ แสดงว่ากิเลสนี้เก่งมาก เขี้ยบบยำทำลายธรรมต่อหน้าต่อตาครูบาอาจารย์เพื่อนฝูงอย่างไม้อายเลย แบบหน้าด้านที่สุด ขออย่าให้แสดงเรื่องเหล่านี้

มีเหตุมีผลอะไรพูดกันให้รู้เรื่องรูราว ให้มีเหตุมีผลในการพูดกันไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้ถือเหตุผลเป็นหลักเป็นเกณฑ์สำคัญ อย่าอวดทิฐิมานะ ว่าตนมาอยู่ก่อน หรือว่าตนมีอายุพรรษาแก่ ว่าตนมีความรู้ความฉลาด หรือว่ามีฐานะดี หรือมียศถาบรรดาศักดิ์สูง อย่าเอาเข้ามา นี่เป็นเรื่องของโลก ถ้าเรื่องของธรรมแล้วยอมกันโดยเหตุโดยผล อยู่ด้วยกันด้วยความให้อภัยซึ่งกันและกัน นี่ละถูกต้อง ให้ ๆ อภัยกัน สมณะเราไม่ให้อภัยกันไม่มีใครให้ได้ในโลกนี้ สมณะไม่สงสารกันไม่มีใครสงสารให้เกินสมณะไปได้ละ เรายังเป็นนักปฏิบัติอยู่ด้วยแล้ว ก็ยังควรจะมีธรรมเหล่านี้เป็นพื้นของจิตใจอยู่เสมอ

เอาละเทศน์เพียงเท่านี้พอสมควร